

**12 EYLÜL'ÜN GENÇLİK RESTORASYONU:
ATATÜRK VE GENÇLİK İSİMLİ KİTABIN BİR DEĞERLENDİRMESİ**

Cihan ERDAL*

ÖZET

Modernitenin bir ürünü olan gençliğe 19. yüzyıldan itibaren, ulus-devletlerin kuruluş aşamalarında ve 20. yüzyıl boyunca siyasi roller atfedilmiştir. Ülkelerin değişik dönemlerinde sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlere göre bu roller farklılaşmış, gençlik kavramı da bu değişimlerden etkilenmiştir. Türkiye’de 12 Eylül Askeri Darbesi ve Turgut Özal Hükümeti’nin uygulamaya başladığı neoliberal politikalar sonucunda 1980 sonrası gençliğin apolitikleştirildiği, böylece siyasi meselelere duyarsız bir kuşağın yetiştiği şeklinde yaygın bir söylem vardır. Acaba 12 Eylül rejimi gençlerin siyasetten uzaklaşmalarını mı hedeflemiştir? Bu makalede Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 1985 Milletlerarası Gençlik Yılı nedeniyle hazırlanan “Atatürk ve Gençlik” adlı derleme kitap özelinde 12 Eylül restorasyonunun gençliği yeniden inşa etme çabası incelenecektir.

**1980 MILITARY COUP and RESTORATING THE YOUTH:
AN ANALYSIS of the EDITED BOOK “ATATURK and YOUTH**

ABSTRACT

Since 19th century, during the nation-state establishment periods and through 20th century, political roles were attributed to the youth, which were the result and the representation of the modernity. These roles have differed in different periods of the nations depending on the socio-economic and cultural changes, while the concept of youth is affected by such changes. There is a common discourse in Turkey which supports that after the military coup on September 12 and neoliberal policies applied by Turgut Özal’s government in Turkey, the youth became apolitical and a generation that stayed out of the politics was created. Did the September 12 regime really meant to have youth stay out of the politics? In this article, the effort of September 12 restorations towards rebuilding the youth will be

*Cihan Erdal, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisans Mezunu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul.

analyzed through a collective work titled “Ataturk and Youth” published by National Education, Youth and Sports Ministry Youth Services General Administration.

Keywords: Youth, 1980 Military Coup, Restoring the Youth, Ataturk and Youth

GİRİŞ

Türkiye Devleti’nin kuruluşundan itibaren “modernlik, halkın katılımı yoluyla şekillendirilebilecek bir proje olarak görülüyor; ‘yurttaşların’ sınırları önceden tanımlanmış bir projeyle ‘aydınlanacağı’ varsayılıyordu.” (Taşkın; 2001: 570) Bu yukarıdan modernleşmeci anlayış Cumhuriyet tarihi boyunca bir süreklilik göstermiş; en belirgin haliyle 12 Eylül ile uygulamaya sokulmuştur. 1950’lerle birlikte çok partili rejime geçilmesinin ardından üçüncü ve en kapsamlı müdahale olarak 12 Eylül restorasyonu, ülkenin anarşi, sağ-sol çatışması, terör ile bölünme noktasına getirildiği sebep gösterilerek devletin kutsallığı adına gerçekleştiriliyordu. Kenan Evren’in “Cumhuriyet’in temel taşlarından Atatürkçülük adına tahrifat ve tahribat yapmış olanların yozlaştırmış oldukları Cumhuriyet kuruluşlarını yeniden düzenleyeceğiz, gerekirse bu düzenlemeyi o kuruluşu kapatıp yeniden açmak suretiyle gerçekleştireceğiz.” ifadesi bu inşa sürecinin ideolojik zeminini açıkça göstermektedir. 27 Mayıs’la kurulan Milli Güvenlik Kurulu’nun (MGK), bir tür üst kabineye dönüştürülmesi, 12 Eylül 1982 anayasasının kabulünün ardından Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu’nun (AKDITYK) oluşturulması, Yüksek Öğretim Kurulu’nun (YÖK) kurulması ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) kadrolarının yeniden yapılandırılması gibi adımlar bu restorasyon çabasının parçaları olarak gerçekleştirilmiştir.

12 Eylül 1980 Darbesi, 27 Mayıs ve 12 Mart’tan farklı olarak, sadece kurumsal yapının restorasyonu ile yetinmeyecekti. Kurumsal yeniden yapılanmaların ötesine geçerek modern Türk Devleti’nin egemen düşüncesi olan Atatürkçülük zemininde rejimi ve toplumsal kesimleri kurgulama çabası 12 Eylül’ü, 12 Mart ve 27 Mayıs restorasyonlarından önemli ölçüde ayırıyordu. Gençler bu restorasyon sürecinde dikkatlerin toplandığı önemli bir odak haline gelmişti. Zira 1980 öncesindeki siyasal çatışmaların görünür öznesi olarak gençler, gerçekleştirilen askeri darbenin ardından devletin resmi ideolojisi doğrultusunda yeniden tahkim edilecek nesneler olarak görülmüştü. 1982 Anayasası’nın kabulünün ardından getirilen Siyasi Partiler Kanunu ile gençlerin siyasete katılımının önü tıkanmış, öğrencilere parti üyeliği yasaklanmıştı. Yeni partilerin kadın ya da gençlik kolları kurmalarına, sendikalarla ilişkilerini geliştirmelerine ve köylerde şube açmalarına izin verilmeyerek toplumda kök salmaları olanaksızlaştırılmıştı (Zürcher; 2012: 410). Yine başta YÖK’ün kurulması olmak

üzere eğitim alanındaki bir dizi yapılandırma girişimleri bu kapsamlı restorasyon sürecinin en önemli parçaları olarak görülmüştür. Böylece gençliğe ‘çekidüzen vermenin’ mümkün olabileceği düşünülmüştür.

1. 12 Eylül ve Gençlik Miti

Demet Lüküslü’nün gençliğin modernist bir proje olarak inşası ve ona siyasal misyon verilmesi olarak adlandırdığı gençlik miti, Türkiye tarihinde 19. Yüzyıldan itibaren siyasal kültürde önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Lüküslü’ye göre;

“19. yüzyılda kurulan modern kurumlarda ülkeyi kurtarması beklenen bir gençlik devlet tarafından inşa ediliyor. Buna paralel olarak bu dönemde yetişen kuşağın –Jön Türk kuşağı- devlet tarafından kendilerine verilen rolü içselleştirdiklerini görüyoruz. Bilindiği gibi bu kuşağın düşünce sistemi tamamen devlet merkezlidir: Amaç, imparatorluğu kurtarmak için reçeteler aramaktır. İşte bu devlet merkezli düşünüş, gençliğin siyasal bir kategori olarak inşa edilmesi ve tanımlanması, Türkiye siyasal kültürünün önemli mitlerinden birini, “gençlik miti”ni oluşturuyor” (Lüküslü; 2009: 15).

Cumhuriyet’in kuruluşunun ardından Atatürk’ün Gençliğe Hitabe’de rejimi gençliğe emanet etmesi ve her Türk gencine Mustafa Kemal olma görevinin yüklenmesi ile gençlik mitinin devamı sağlanıyordu. 1923-1950 arası öğrenci hareketi de, önceki döneme kıyasla çok daha görünür bir siyasal aktör olan ’68 ve ’78 kuşakları da büyük ölçüde gençlik mitini devam ettirmiştir. Lüküslü 60’lı yılların gençlik hareketiyle Jön Türk kuşağı ve Kurtuluş Savaşı’nı gerçekleştiren ve Cumhuriyet’i kuran kuşak arasında benzetmeler yapılan dönemin yazılı metinlerine atıfta bulunarak 27 Mayıs 1960 sonrası süreçte gençlik mitinin oldukça güçlü olduğunu vurgulamaktadır (Lüküslü; 2013: 224). Gençler kendilerine verilen siyasi misyonun, ‘memleketi kurtarmak’ görevinin savunucusu olarak siyasi faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Memleketin asli sahipleri olarak kendilerini gören gençler gençlik mitini içselleştirmişlerdir.

Ancak diğer yandan devlet ya da iktidar sahipleri de gençlerin oluşturdukları muhalefeti devletin ve ulusun çıkarları bakımından tehdit olarak algılamaktadır. 60’lı ve 70’li yıllar gençlerin devleti kendisinden bile korumak için eğitildikleri tarihsel bir geleneğin sürekliliğine işaret etmektedir. Gençlik bu dönemde kamusal söylemde ulusal çıkarlara yönelik bir “tehdit” olarak yeniden kurgulanmıştır. Kitle iletişim araçlarında öğrencilerden

“eşkıya” veya “haydut” diye söz edilmektedir (Neyzi; 2004: 126). Gençlerin yabancı ideolojilerin, güçlerin maşası haline geldiği ve milli bilinçlerini yitirdikleri iddia edilmektedir. Aynı zamanda kendilerini devletin asli sahipleri olarak gören öğrenciler de hükümetlerin meşru olmadığını savunmaktadırlar.

Kenan Evren’in 12 Eylül 1980 sabahı söylediği aşağıdaki sözlerinden de anlaşılmaktadır ki gençlik ‘tehlike’lerinden arınarak yeniden inşa edilmek istenmektedir.

“Yarının teminatı olan evlatlarımızın, Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmasını önleyecek tedbirler alınacaktır.”

12 Eylül restorasyonu ulusal çıkarlar bakımından tehlike teşkil eden bir kategori olarak gençliğe kurucu ideoloji temelinde görevlerini yeniden hatırlatmayı, 12 Eylül restorasyonunun ideolojik harcı olan Atatürkçülük temelinde gençliği yeniden tanımlamayı hedeflemiştir.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 1985 Milletlerarası Gençlik Yılı nedeniyle hazırlanan “Atatürk ve Gençlik” adlı derleme kitap da modernist gençlik söylemi doğrultusunda 12 Eylül restorasyonunun gençliği yeniden inşa faaliyetini anlamak açısından bize yardımcı olmaktadır. Gençliği Atatürkçülük ideolojisi doğrultusunda tanımlamaya çalışmakta ve ona bu zeminde görevler yüklemektedir. Gençliğe dair modernist söylemi yeniden üreten bir dil ve yaklaşıma sahip olan kitap bu açıdan gençlik mitini devam ettirme uğraşı olarak da görülmelidir.

2. Gençliğin Görevleri

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 1985 Milletlerarası Gençlik Yılı nedeniyle hazırlanan “Atatürk ve Gençlik” adlı kitap, Gençlik Yılı nedeniyle çeşitli üniversitelerde düzenlenen konferanslarda öğretim üyesi ve akademisyenler tarafından sunulan makalelerin derlenmesiyle oluşturulmuştur.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı’nın yazdığı önsözle başlayan kitap, Selçuk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Halil Cin’in “Atatürk ve Gençlik” başlıklı makalesi, Prof. Dr. İsmet Giritli’nin “Atatürk ve Gençlik” isimli makalesi, Akdeniz Üniversitesi imzasıyla yer alan “Atatürk ve Gençlik” makalesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Dağ’ın “Atatürk ve Gençlik” başlıklı yazısı, İnönü Üniversitesi

Rektörü Prof. Dr Safa Erkün'ün "Atatürk'ün Türk Gençliğine Emaneti" isimli makalesi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Eyüp İspir'in "Atatürk Gençlik ve Spor" başlıklı yazısı, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı Doç. Dr. Haluk Yavuzer'in "Atatürk ve Gençlik" isimli makalesi, Öğretim Görevlisi İ. Hakkı Gürun'un "Atatürk'ten Türk Milletine ve Türk Gençliğine" makalesi, Devlet Konservatuvarı Öğretim Görevlisi M. Şahin Ünal'ın "Atatürk ve Gençlik" isimli makalesi, Tarihçi Cüneyt Yatağanbalı'nın "Atatürk ve Gençlik" isimli makalesi, Ramazan Alp'in "Atatürk ve Gençlik" isimli makalesi, Karadeniz Üniversitesi'nden Okt. Sabiha Gençosmanoğlu'nun "Atatürk ve Türk Gençliği" makalesi, Şeref Sarıkaya'nın "Cumhuriyetçiliğin Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar" ve Öğretim Görevlisi Hasan Erçelebi'nin "Türkiye Cumhuriyetinin Nitelikleri" başlıklı yazısı olmak üzere toplam 14 bölümden oluşmaktadır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki çalışmalarım esnasında bulduğum, Bakanlık bünyesinde yer alan Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan kitap, 1987 yılında 3000 adet olmak üzere basılarak çeşitli üniversitelerin kütüphanelerine ulaştırılmıştır. YÖK'ün yapılandırılması sürecinde atanan rektörler ve öğretim görevlilerinin kaleminden çıkan makalelerden oluşan bu derleme kitap, devletin gençlik politikasını doğrudan yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

12 Eylül rejimi bir yandan tehlikeli ideolojilerin tuzağına düştüğünü iddia ettiği gençliğin siyasete katılımının önünü tıkarken bir yandan da devletin resmi ideolojisi temelinde onlara gayet politik olan görevlerini hatırlatmaya çalışmıştır. "Atatürk ve Gençlik" adlı kitapta yer alan ve tek bir kaleminden çıkmışçasına ortak bir söylemi barındıran makalelerde, özellikle 12 Eylül öncesindeki otuz yıl boyunca Atatürk İlke ve İnkılaplarının gençliğe yeterince anlatılıp benimsetilemediği ve bunun sonucunda ortaya çıkan boşluk nedeniyle gençlerin devletin ve milletin geleceğine zararlı ideolojiler tarafından doldurulduğu vurgulanmaktadır. Gençlerden doğrudan bir 'düşman' ya da 'haydut' olarak değil, tehlikeli ideolojiler ya da düşman güçler tarafından doldurulmuş nesneler olarak söz edilmektedir. Zaten gençliğin nesneleştirilmesi ve devlet merkezli bir siyasi aktör olarak tanımlanması gelenekselleşmiş bir devlet politikasıdır. "Atatürk ve Gençlik" adlı kitapta toplanmış metinlerde de bir devlet politikası olarak Atatürkçülük temelinde gençliğe birtakım roller atfedilmekte, görevler yüklenmekte ve gençlik kavramı bu görevler zemininde tarif edilmektedir.

Selçuk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Halil Cin makalesinde, Türk milleti ve devletinin tarihi boyunca iç ve dıştan gelen yıkıcı taarruzlarla karşı karşıya kaldığını ve bu taarruzların devam edeceğini belirtirken gençlerin görevinin bu tehlikelerin farkında olmak, kafalarını en ileri bilgilerle donatmak, milleti ve devletin varlığını korumak olduğunu söylemektedir.

İnönü Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Safa Erkün, ‘ideolojik boşluk’ nedeniyle ‘sapmaya uğrayan’ gençliğin ehlileştirilmesi için askerin gerçekleştirdiği anayasal düzenlemeleri de olumlamakta ve hatta bu adımların gençliğin ne kadar önemsendiğini gösterdiğini ifade etmektedir.

“(...)İşte Atatürk’ün bu direktiflerinden ilham alan ve ulusumuzun ezici büyük çoğunlukla benimseyip onayladığı 1982 Anayasamız, “gençliğin korunması” konusunu bir Anayasa ilkesi yapacak kadar soruna özel bir önem ve özen göstermiştir. Görülüyor ki Türkiye Cumhuriyeti, gençlerin bu tehlikelere karşı korunmalarını bir Anayasa direktifi yapacak kadar konuya özel bir önem göstermiştir. Gerçekten Sayın Cumhurbaşkanımızın da buyurdıkları gibi gençlerinin yetişmesiyle ilgilenmeyen ülkeler, geleceklerinin teminatından mahrum kalmış olurlar” (Erkün; 1987: 49).

Gençleri içinde bulundukları ‘çözülme ortamından kurtarmak’, gençleri bir takım ortak amaçlar çevresinde toplamak gerektiği belirtilmekte ve bunun zemini de Atatürkçülük olarak ifade edilmektedir.

“Atatürkçü yolda elinizde Atatürk’ün kendi sözlerinde billurlaşan değerli bir ölçü vardır. Bu ölçüyü kullanmaktan hiçbir zaman sakınmayın”(Dağ; 1987: 45).

3. ‘Gençliğe İman’

Gençlere seslenen makalelerin hemen hepsinde Atatürk’ün gençliğe çok büyük sorumluluklar yüklediği onun sözlerine atıflar yapılarak sıkça vurgulanmaktadır. Dönemin Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu kaleme aldığı önsözde “Atatürk’ün Türk Gençliğine verdiği önemi ve gençliğin toplum içindeki yerini vurgulamak, ayrıca millet olarak kendilerine duyduğumuz sevgiyi, inancı ve güveni hissettirmek, gençlerimizin birlik ve beraberlik içinde yetişmelerini sağlamak, Devletimizin anayasal görevi olmuştur.” diyerek sırasıyla gençliğin, devletin ve kendilerinin görevlerini belirterek kitabın hazırlanış gerekçelerini aktarmaktadır.

“Sevgili Gençler,

Atatürk, Devletin bağımsızlığını ve Cumhuriyeti korumak ,sonsuz kadar yaşatmak görevini, sizlere tevdi etmiştir. Bu görevi hakkıyla yerine getirebilmeniz için, Atatürk’ü ve Atatürk doktrin veya ideolojisini iyi bilmeniz ve öğrenmeniz icâb eder. Bu konudaki bilgi eksikliğinin, yanlış bilgi ve yorumların, geçmişte Devlet ve Milletimiz’e, Türk Gençliği’ne çok pahalıya mâl olduğunu biliyorsunuz” (Cin; 1987: 7).

Atatürk’ün gençliğe verdiği önem ve güvenin altı pek çok kez çizilmektedir.

“Atatürk’ün söylev ve demeçlerine baktığımızda O’nun kimi konulara ve kavramlara sıkça değinmiş olduğunu görürüz. “Gençlik” konusu bunların başında gelir. Atatürk’le gençlik ayrılmaz bir bütündür” (Ünal; 1987: 67).

Gençliğe atfedilen önemin ve güvenin gençliğe yüklenen görevlerin büyüklüğüyle ilintili olduğu anlaşılmaktadır. Zira Atatürk’ün gençliğe ne kadar güvendiği ifade edilirken onun “Cumhuriyeti biz kurduk, onu sizler yaşatacaksınız” vecizesi de hatırlatılmaktadır. Her ne kadar modern sanayi toplumu Xavier Gaullier’nin belirttiği gibi “yetişkin-merkezli” bir toplum olsa da gençliğin önemi, gençlerin geleceğin yetişkinleri, geleceğin yurttaşları olmasından kaynaklanır (Lüküslü; 2009: 20).

“Atatürk, Türk Gençliğine beslediği güveni her fırsatta belirtmekten büyük bir haz duyardı. Gençliğe güven, ona, eserini sonsuzluğa dek ölümsüzlüğe kavuşturmanın sırrını bulmuşçasına rahatlık ve huzur verirdi” (Gürun; 1987: 63).

Gençlik böylece Atatürk’ün emanetini sonsuzluğa taşıyacak, geleceğin en büyük ümidi, Türk inkılabının sadık bekçisi olarak tanımlanarak adeta kutsallaştırılmaktadır. İ. Hakkı Gürun’un Atatürk’ün gençliğe bu bağlamda duyduğu hissiyatı iman olarak nitelemesi dikkat çekicidir:

“T.B.M.M.’de günlerce devam eden büyük nutkunun sonucu “Büyük Emaneti TÜRK Gençliğine vermek suretiyle bağlaması, sonuçlandırması dünyada emsali görülmemiş gerçek imanın dünyaya ilan edilişidir” (Gürun; 1987: 64).

Devlet Konservatuvarı Öğretim Görevlisi M. Şahin Ünal ise Atatürk’ün söylemlerinde gençliğe çokça yer vermesinin, gençliğe güven duyduğunu sıkça belirtmesinin nedenlerini açıkça şöyle anlatmaktadır:

“O’nun gençliğe ne kadar önem verdiğinin kanıtını, cumhuriyet ve bağımsızlığımızın korunmasını gençliğe bırakmasında görürüz. Atatürk’e göre temel öge gençliktir. Bundan dolayı da o, dikkatini ve ilgisini, Ulusumuzun yarınını oluşturacak gençlik üzerinde yoğunlaştırmıştır. Ülkesinde, geleceğe yönelik bir dünya görüşünü kökleştirmeyi amaçlayan bir önderin, yarınların güvencesi olan gençliğe böylesine bağlanması doğaldır. Kurulan yeni düzeni, çağdaşlaşmayı, gelecekte yaşatacak en güvenilir güç kaynağı, kuşkusuz gençliktir”(Ünal; 1987: 67).

Kitapta yer alan makalelerin hemen hepsinde bir yandan Atatürk’ün gençliğe verdiği önemden bahsedilirken diğer yandan 12 Eylül rejiminin gençlerle ilgili uygulamaya soktuğu adımları olumlanmaktadır:

“Atatürk’ün Türk Gençliğine verdiği bu önem ve gösterdiği güven karşısında 12 Eylül yönetiminin, 17 Mart 1981 tarihli ve 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanun ile Atatürk’ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramını Atatürk’ün millî mücadeleyi başlattığı 19 Mayıs’ta birleştirmesi kanaatimizce çok yerinde olmuştur” (Giritli; 1987: 20).

4. Eğitim

Geleceğin yurttaşları olarak rejimin bekasıyla özdeşleştirilen gençlerin eğitimi devletin sahipleri için en önemli konulardan biri olmuştur. “Gençlik kafaları, ruhları ve bedenleriyle milli eğitim ideolojisi paralelinde inşa edilmeye çalışılan modernist projenin önemli bileşenlerinden biri olarak karşımıza çıkar” (Lüküslü; 2013: 212) 12 Eylül restorasyonu da gençliğin içinde bulunduğu ‘çözülme ortamı’ndan kurtarılması, ‘gençlik kafaları’nın Atatürkçülük ideolojisi doğrultusunda yeniden kurgulanması için en önemli ve etkili araç olan eğitimi köklü biçimde şekillendirmeyi amaçlar. “Unutulmamalıdır ki kafaları işlenmemiş kalabalıklar, ulusumuzun geleceği için bir güvence değil, bir yükür” (Ünal; 1987: 70).

Kitapta yer alan makalelerde eğitimin ne derece mühim olduğu tekrarlanarak ifade edilmektedir. Eğitimin önemini vurgulamak için On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi olan Prof. Dr. Mehmet Dağ Atatürk’ün şu sözlerine atıfta bulunmaktadır:

“Öğretmenlerimiz, ozanlarımız, yazarlarımız ulusa geçmiş yıkılış günlerini, bunların gerçek nedenlerini anlatacaklardır. Bu kara günlerin geri dönmemesi için yeryüzünde uygar ve çağdaş bir Türkiye’nin varlığını tanımak isteyenlere onu tanıtmak zorunda

olduğumuzu hatırlatacaklardır. Görülüyor ki, en önemli ve verimli ödevlerimiz öğretim ve eğitim işleridir. Bu işlerde ne yapıp edip başarıya ulaşmamız gerekir”(Dağ; 1987: 41).

1980 öncesinde gençliğin kandırıldığı, ‘ideolojik sapma’, ‘ideolojik boşluk’ gibi gerekçelerle asli görevlerini yerine getiremediği ve bu nedenle milli eğitim sisteminin kurgulanması gerekliliği Selçuk Üniversitesi Rektörü Halil Cin tarafından şöyle ifade edilmektedir.

“Üzülerek söylemek gerekir ki, Atatürk’ün ölümünden sonra uygulanan Millî Eğitim sistemimizin, özellikle altmışlı yıllardan sonra O’nun arzu ettiği gençliği yetiştirebildiğini söylemek zordur. 12 Eylül 1980 öncesi yaşadığımız olayların çok net olarak gösterdiği gibi; Atatürk’ün, Cumhuriyet’i emanet ettiği gençlerden, irfan ordusu öğretmenlerimizden bir kısmının beyinlerinin Türk Devleti ve Milleti’nin birlik ve bütünlüğüne kasdeden fikirlerce zaptedilmiş olduğunu, büyük üzüntüyle görmüş bulunuyoruz” (Cin; 1987: 14).

Bu durum karşısında ‘milli şuuru’ genç nesle aşılayacak bir milli eğitim çalışmasının yürütülmesinin hayati olduğu söylenmektedir. Kitaptaki makalelerde sorunun aslında gençliğin doğru eğitilememesi sorunu olduğu da vurgulanmaktadır. Toplumun -ve tabii ki gençlerin- devletin vereceği eğitim ile aydınlanacağı ve böylelikle değişeceğini öngören bu yaklaşım aşağıdaki şu cümleler de görülmektedir:

“Acaba biz, Atatürk’ten sonra ülkemizin ve ulusumuzun geleceğini emanet edeceğimiz inançta bir gençlik yetiştirebildik mi?(...)Terör olaylarına karışıp, yakalananların çoğunluğunu öğrenim çağındaki gençlerin oluşturduğunu hepimiz büyük bir üzüntü ile görmüş bulunuyoruz. Bu gençlerimiz yabancı ülkelere gelmediler. Onlar da bu yurt uğruna seve seve canını vermekten çekinmeyen yurttaşların çocuklarıdır. Ama biz onların bir bölümünü gerektiği gibi eğitemedik, aydınlatamadık, yüreklerine insan sevgisini veremedik ve Atatürkçülük doğrultusunda eğitemedik. Kendi öz varlıklarımız olan bu gençlerin boşluğa sürüklenmesinde ana-baba, öğretmen, politikacı ve tüm kuruluşlarımızın payı olduğu yadsınamaz” (Ünal; 1987: 69).

Gençliğin 12 Eylül öncesindeki “ideolojik sapması”na milli eğitim ve yükseköğretim sistemindeki zaaflar neden gösterilirken 12 Eylül’ün kapsamlı restorasyonu çerçevesinde eğitimle ilgili gerçekleştirilen adımlar olumlanmaktadır. Prof. Dr. İsmet Giritli eğitim

müfredatının Atatürkçülük ideolojisini benimsetmek üzere İnkılap Tarihi derslerinin yerleştirilmesi, 1982 Anayasası'nın kabulünün ardından Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun oluşturulması gibi adımların çok yerinde olduğunu şu sözleriyle belirtmektedir:

“12 Eylül 1980 öncesi döneminin açıkça ortaya koyduğu gibi, Türk gençliğinin sürüklendiği tehlikeli ve Atatürk Cumhuriyetine düşman, aşırı-ideolojilerin doldurmak istediği “İdeolojik boşluk” karşısında “12 Eylül Yönetimi” çok yerinde bir karar ile 2547 sayılı YÖK kanunu üniversitelerimizi yeniden düzenlemiş, YÖK de kanun ve ihtiyacın ışığı altında, İnkılap Tarihi derslerine büyük önem vererek, bu dersleri fakültelerin bütün sınıfları için programa sokmuş ve bunların okutulmasında sadece tarihi mazinin anlatılması ile yetinilmeyerek, Atatürkçülüğün ne olduğu hususunun Türk gençlerine, özellikle öğretilmesine ve benimsetilmesine büyük önem vermiştir. Diğer taraftan 1982 Anayasasının 134. Maddesinde... Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumunu kurduğunu ve bunun da kanununun çıkarılarak bu kuruluşun faaliyete geçtiğini biliyoruz. Bu suretle uzun yılların ihmali boyunca meydana çıkan ve büyüyen “İdeolojik Boşluk” üniversiteler ve devlet seviyesinde “Atatürkçü İdeoloji” ile doldurulmak istenirken Genelkurmay Başkanlığı da öğretim kurumlarında okutulmakta olan “Atatürkçülük ve İnkılap Tarihi” dersinde “kaynak kitap” olarak kullanılmak üzere, üç kitaptan oluşan “Atatürkçülük” isimli çok değerli bir eser hazırlamış ve yayınlamıştır”(Giritli; 1987: 21).

Gençliğin Atatürk'ün ideolojisinden sapmasını bir hastalık olarak niteleyen Prof. Dr. Halil Cin de bunun nedeninin eğitim sistemindeki zaafı olduğunu belirtmektedir. ‘Gençlik kafaları’nın ulus-devlet ideolojisi doğrultusunda yeniden kurgulanması bakımından 12 Eylül yönetiminin milli eğitim ve yükseköğretim alanında gerçekleştirdiği reformları onaylayan Cin’in şu sözleri önemlidir:

“Son otuz yıldan beri Türk Gençliği, zaman zaman yabancı ideolojiler tarafından tesir altına alınarak, Atatürkçülük’ten veya Kemalist İdeoloji’den saptırılmak istenmiştir. Ne yazık ki, zaman zaman gençlerimizin bir kısmının kafalarının, Türk vatan ve milletinin birlik ve bütünlüğüne düşman olan yabancı ideolojiler tarafından zapt edildiğini, hep birlikte görmüş bulunuyoruz. Neticesi, kendileri için hüsrana olmaya mahkûm bu çeşit sapıklıklarla, Türk milletinin evlâtlarından bir kısmının hebâ

olması, büyük bir kayıptır. Türk toplumunun yakın geçmişte geçirmiş olduğu önemli sosyal hastalıklarının temelinde, Atatürk İdeolojisi'nden sapma ve uzaklaşma vardır. Bu sapmanın sebebi; büyük ölçüde, Millî Eğitim ve Yüksek Öğretim sistemlerimizde 12 Eylül 1980 tarihine kadar yer alan zaaflardır. Millî Eğitim'de ve özellikle Yüksek Öğretim'de 12 Eylül yönetiminin yapmış olduğu reform, Kemalist İdeoloji'ye, yani Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı; Türk Milleti'nden olmanın gurur ve heyecanı içinde, Türk Devlet ve Milleti'ne hizmet fikrini her şeyin üstünde tutan bir gençlik yetiştirmek amacıyla, gerekli düzenleme ve şartları getirmiştir" (Cin; 1987: 17).

Yine 12 Eylül askeri darbesinin başında yer alan Kenan Evren'in "Üniversitelerin hali malumdu. Üniversiteler özerkliklerine kavuşmuş, hiç kimse karışmıyordu. Teröristlerin yetiştirildiği birer yuva haline geldi üniversiteler. Öyleyse bunların bir disiplin altına alınması gerekiyordu." şeklindeki sözleri hatırlandığında yükseköğretim sistemindeki bu düzenlemelerin gençliği devletin, milletin, memleketin çıkarları esas alınarak hizaya getirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.

5. 12 Eylül'ün Gençlik Tanımı

"Atatürk ve Gençlik" adlı kitaptaki makalelerde gençliği tanımlama çabası belirgin bir şekilde görülmektedir. Söz konusu makalelerde gençlik ve yaşlılık kavramları manipülatif bir dil kullanılarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Aslında, gençlik ile yaşlılık arasındaki sınır, bütün toplumlarda bir mücadele hedefidir" (Bourdieu; 1993: 94). Dolayısıyla gençlik ile yaşlılık arasındaki sınırların toplumsal olarak manipüle edilebildiğini biliyoruz. Kitapta gençlik kavramı özellikle idealizm kavramı etrafında sabitlenirken Atatürk'ün şu sözleri hatırlatılmaktadır:

"Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyardır, yetmiş yaşında bir idealist de güçlü bir gençtir."

Bu manipülatif dil aslında biyolojik bir veri olan yaş kavramını ideolojik bir zeminde sabitlemeye çalışmaktadır. Yaş faktörü bir yana bırakılarak devlet ideolojisi doğrultusunda görevleri yerini getirmek genç olma haliyle özdeşleştirilmiştir.

"Atatürk; Gençliği tarif ederken yaş üzerinde durmamıştır. Gençliği çeşitli şekillerde tarif ederken şöyle demiştir. -"Benim anladığım gençlik, bu inkılabın fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek kimselerdir." Öyleyse Atatürk'e göre Genç; yaşı otuzu geçmeyen kişi demek değildir. Genç; işçisiyle, köylüsüyle,

kentlisiyle, duygusu, düşüncesi, kültürü, ülke ve milletine bağlılığı, gerici fikirlerden arınmışlığı, çalışkanlığı, inancı, dinamizmi ve bütün varlığı ile enerjik ve atılcı olandır. Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkandır” (Alp; 1987: 79).

Bu durum sadece Atatürkçülük ya da Kemalizm için geçerli değildir. Gençlik üzerine yapılan çalışmalar gençliğin modern ideolojilerin sembolü olduğunu göstermiştir. Aslında Nazi Almayasında “genç olmak bir sosyal gruba veya biyolojik gelişimin bir dönemine gönderme yapmıyordu: Genç olmak her şeyden önce kendini kavganın içine dahil etmek, yeni bir fikre –nasyonal sosyalist Weltanschauung’a (dünya görüşü)- ait olmak demekti.” Devrim öncesi Rusya’nın devrimcilerinin zihninde de rejim ve gençliğin özdeşleşmesi söz konusudur (Lüküslü; 2009: 21). Ramazan Alp’in sözlerinde de genç olmak, Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkmak, Atatürkçülük davasına dahil olmak ile özdeşleştirilmektedir.

Bourdieu’nün yaklaşımı da bu konuda ufuk açıcıdır. Gençler ile yaşlılar arasındaki bölünmenin ideolojik temsili, en gençlere yapacakları şeyler verirken karşılığında yığınla şeyi yaşlılara bırakır. Sporda, örneğin *rugby*’de, yöneticilerin ve yorumcuların yücelttikleri (“güçlü ol ve sesini çıkarma, düşünmel!”) ön oyunların karanlık fedakârlığına kendini adanmış “iyi çocuklar” ın, uysal kaba iyilerin yüceltilmesinde, bu çok iyi görülür. Başka yerde (örneğin cinsiyetlerarası ilişkilerde) görülen bu yapı, gençler ve yaşlılar arasındaki mantıksal bölünmede iktidar sorunu olduğunu, iktidarların *bölünmesi*’ nin (paylaşım anlamında) sorun edildiğini hatırlatır (Bourdieu; 1993: 94). 12 Eylül rejimi de, tüm siyasal alanı kapatarak iktidarı eline geçirdikten sonra 1980 öncesindeki ‘anarşi ortamına dönülmemesi’ için kendi düşünceleri doğrultusunda gençliğe yapacakları şeyleri vererek gençliğin sınırlarını belirlemek istemiştir. Bu, iktidarı elinde tutmanın önemli bir aracı olarak görülmüştür. 12 Eylül restorasyonunu besleyen “Atatürk ve Gençlik” adlı kitapta da bu yaklaşım geçerlidir.

İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı Doç. Dr. Haluk Yavuzer, gençliğin mutluluğu için onlara görev ve sorumluluklar verilmesi gerektiğini ve açıkça bu görevlerin gençliğe bir tanım ya da statü kazandıracağını söylemektedir.

“Genç, yaşadığı toplumda kendi görev ve statüsü hakkında seçik bir fikre sahip değildir. Kendisine yetişkin görev ve sorumluluklarının verilmemesi ve statü belirsizliği, onu mutsuz kılar” (Yavuzer; 1987: 55).

Gençlik bir anlamda yetişkin olamama hali yani “eksik” bir durum olarak tanımlanmaktadır. Gençlik, “eksik” durum olduğu için, daha önce bu dönemi geçirmiş

yetişkinlerin uzmanlıklarına ve yön göstermelerine muhtaçtır (Kurtaran, Nemutlu, Yentürk; 2008: 5).

“Atatürk’ün gençliğe bıraktığı Cumhuriyetçi Türkiye’nin gerçek sahipleri, koruyucuları elbette ki her kesimdeki genç kuşaklardır.” diyen M. Şahin Ünal ve “Gençlik hem Cumhuriyetin bekçisi hem de onun itici gücüdür.” diyen Prof. Dr. Mehmet Dağ da birtakım görevlerin altını çizerken aynı zamanda gençliği bu görevler zemininde tanımlamaktadır. Ancak ortak paydaları bulunmayan farklı gençlik kümelerini tek bir kavramın şemsiyesi altında düşünmek, gençlerden ortak çıkarlarla donanmış ve oluşmuş bir grup olarak söz etmek açık bir manipülasyondur.

‘Milli karakteri temsil etme yeteneği’ ne sahip olma, gençlere atfedilen başlıca özelliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Cüneyt Yatağanbalı’ nın sözlerinde de bu görülmektedir.

“Cumhuriyeti içine sindirmiş, Atatürk ilke ve inkılaplarına, Millî ve manevi değerlere bağlı, müsbet ilme açık, insan haklarına saygılı, Millî tarih şuuruna sahip Atatürkçülük idealini gerçekleştirmek için durmak yorulmak bilmeyen çalışkan gençlik, günümüzde milletimizin ideali olan gençliktir” (Yatağanbalı; 1987: 73).

Milletin ve Atatürk’ün ideali olan bir gençlik tarifi yapılırken gençliğin idealizmi, ‘Atatürkçülük’ yolunda yorulmaz oluşu ve dinamizmi pek çok kez tekrarlanmaktadır.

“Genç edindiği bilgiyi dinamizmi ile topluma aktarma sorumluluğu taşıyan kişidir. Gençliğin baş özelliği duygusallık, dinamizm ve idealizmdir” (Akdeniz Üniversitesi; 1987: 26).

Kitapta, idealist, dinamik, aktif, çalışkan ve gençlik kelimelerini sıkça yan yana görülmektedir. Bütün kitap boyunca gençliğe dinamik olma, idealist olma, çalışkan olma gibi özelliklerin atfedilmesi, 12 Eylül restorasyonunun gençlik mitini devam ettirdiğini belirgin biçimde göstermektedir. Gençliğin Atatürkçü Cumhuriyeti geleceğe taşıyabilmesi için aktiflik, idealizm, dinamizm gerekli ve tamamlayıcı unsurlar olarak görülmektedir. Prof. Dr. İsmet Giritli’nin aşağıdaki sözleri de oldukça dikkat çekicidir:

“1985 yılının “Gençlik Yılı” olması nedeni ile, çeşitli üniversite kampüslerinde düzenlenen toplantılarda yöneticilerin yanında gençlik adına yapılan konuşmalarda bir takım sorun ve dileklerin dile getirildiğini görüyoruz. Ne var ki, böyle

toplantılardan birinde bir gencin, “Bizleri punkçu, Breakdansçı ya da Heavy metalci olarak görmek istemeyen büyüklerimiz, sorunlarımıza kalıcı ve köklü çareler bulmak zorundadır.” Tarzındaki konuşmasını doğrusu, çok yadırgadık. Dünyada ünlü Webster Sözlüğü’ndeki karşılıklarına göre “punk” kelimesi sokak kızı, oğlan, sokak serserisi anlamına gelmekte veya toy, anlamsız, küstah ve kalitesiz genci ifade etmektedir. Oysa Atatürk’ün ideali; ahlâklı, kültürlü, memleket sorunları ile ilgili, millî karakteri temsil eden, çalışkan ve vatansever bir gençliktir” (Giritli; 1987: 23).

Giritli’nin bu sözleri, 1940’lı yıllardaki “bobstil gençlik” söylemini hatırlatmaktadır. Cumhuriyetin kurucu kadrosunu oluşturan entelektüellerin “aslımı inkâr eden”, “ülke gerçeklerinden bihaber yaşayan”, “züppe” gençler için dolaşıma soktuğu “Bobstil” deyiimi, otuzların ikinci yarısından itibaren ülkeye giren Swing müziğinin gençler arasında yürüme, dans etme, konuşma biçimlerindeki etkilerinden yola çıkarak uydurulmuştur. Bobstil olmak, kültürünü inkar etmek demektir ki, bu vatana ihanettir ve “felaketi” getirir. Bunu gören, uyaran ve toplumsal ahlakı temsil eden entelektüeller (denetleyici kuşak) bir üst-ben gibi hareket etmektedirler (Cantek; 2008: 100, 102). Levent Cantek’in “Refik Halid Karay’ın, “yarım asırdır gördüğüm en komik (en sevimsiz, en iğrenç) kıyafet” dediği (Akşam, 22.6.1947) bobstil kıyafetini kenar mahalle terzilerinin diktiğini söylerken bobstil delikanlının da çok defa kenar mahalle çocuğu olduğunu iddia ettiğini” aktarması da ilginçtir. “Atatürk ve Gençlik” adlı kitapta yer alan Giritli’nin makalesinde de ‘Punk’ kelimesinin sokak serserisi anlamına geldiği, anlamsız, toy, küstah ve kalitesiz genci ifade ettiği belirtilmekte ve olması gereken gençlikten bahsedilmektedir. Yine Cantek’in aşağıdaki sözlerinde verdiği örnek Giritli’nin yaklaşımıyla benzerlik taşımaktadır.

1940 tarihli bir Bobstil karikatürüne yazılmış Selim Sırrı Tarcan yorumu oldukça ilginçtir. Karikatürde Bobstil genç, sırtına aldığı kanepeyle yürüyüşünü değiştirmeye, vücudunu biçimlendirmeye çalışırken, geleneği temsil eden dedesinin sorusuyla karşılaşır: “Aman evladım taşıyor muyuz?” Gencin cevabı üslup ve mantık olarak rahatsız edici biçimde kurgulanmıştır: “Yok be Moruk! Sırtımı Bobstil formasına sokmak için eksersiz yapıyorum”. Tarcan, bu karikatürden yola çıkarak “yozlaşmış” gençleri uyarır: “Atatürk’ün gençliğine hitap ediyorum. Biz ırkımızın günden güne güzelleşmesine çalışıyoruz. İçinde zeka ve irfanımızı sakladığımız vücudumuz ecdadımızın bize emanetidir. Onun mühendisi ve mimarı olmaya bakın! Onun biçimini bozmak hem emanete hıyanet etmek, hem neslimizi inkisara (kırılma) sürüklemektedir”(Ulus, 24.11.1940).

Karikatürün bir abartı sanatı olduğu düşünülmeden yazılan eleştirinin asıl amacı disipline etmektir (Cantek; 2008: 102).

Tarcan'ı, Karay'ı ve Giritli'yi ortak bir zeminde birleştiren şey, gençleri disipline etme, hizaya sokma arzularıdır. Gerek Karay ve Tarcan gibi Cumhuriyetin kurucu kadrosunu oluşturan entelektüeller gerekse Giritli gibi 12 Eylül restorasyonunun kurumsallaşması için çaba harcayan aydın ve akademisyenler gündelik yaşamın sıradanlığının üstünde ve ona karşı ideal bir dünyayı koruyarak ideolojik ve tutucu bir rol oynar. Bu 'denetleyici kuşak' için her farklılık ifrat, yozlaşmış ya da hain olarak tanımlanabilecek, marjinalleştirilecektir (Cantek; 2008: 99). Giritli'nin söyleminde de tam olarak bunu görürüz. 'Punkçu' ve 'Heavy metalci' gençlik tıpkı 'bobstil gençlik' gibi hiç istenilmeyen bir durum, bir 'felaket' olarak görülürken Atatürk'ün ideali olan memleket sorunlarıyla ilgili, kültürlü ve vatansever gençliğin karşısı olarak konumlandırılmaktadır.

SONUÇ

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Atatürk ve Gençlik" kitabındaki gençliğe dair söylemlerden anlaşılmaktadır ki 12 Eylül restorasyonu gençliği apolitize etmeyi hedeflememiştir. Tam tersine gençlerin memleket sorunlarıyla ilgili olması önemsenmiştir. Ancak gençliğin memleket sorunlarıyla ilgilenmesinin sınırları da çizilmektedir. 12 Eylül'ün mimarları bir yandan gençliği 'tehlikeli' olarak tanımladıkları ideolojilerden arındırmayı, gençliğin siyaset kurumu ile mesafesini açmayı hedeflemiş; diğer yandan ise Atatürkçülük çerçevesinde onlara politik roller yüklemiştir. Ülkenin Milli Eğitim Bakanlığı, çeşitli üniversitelerin rektörleri, öğretim üyeleri bu doğrultuda seferber edilerek 60'lı ve 70'li yılların asli siyasi öznelerinden olan 'tehlikeli gençlik' ortadan kaldırılarak gençlik kimliği, devletin resmi politikası olan Atatürkçülük temelinde sabitlenmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Atatürk ve Gençlik, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1987.

BOURDİEU, Pierre, "Youth is Just a Word", syf. 94-101 in Sociology in Question, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 1993.

CANTEK, Levent, Cumhuriyetin Büluğ Çağı, Gündelik Yaşama Dair Tartışmalar (1945-1950), İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.

LÜKÜSLÜ, Demet, Türkiye’de “Gençlik Miti”. 1980 Sonrası Türkiye Gençliği, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

LÜKÜSLÜ, Demet, “60’lı Yılları Gençlik Kategorisi Üzerinden Okumak: Modernist Söylemin Savunucusu ve Aktörü Olarak Gençlik”, syf. 212-230 içinde Modernizmin Yansımaları: 60’lı Yıllarda Türkiye, Efil Yayınevi, 2013.

NEYZİ, Leyla, “Nesne ya da özne? Türkiye’de “gençliğin” paradoksu”, syf. 103-141 içinde “Ben Kimim?”. Türkiye’de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

TAŞKIN, Yüksel, “12 Eylül Atatürkçülüğü ya da Bir Kemalist Restorasyon Teşebbüsü Olarak 12 Eylül”, syf. 570-583 içinde Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm Cilt 2, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

Der. YENTÜRK, Nurhan; KURTARAN, Yörük; NEMUTLU, Gülesin, “Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.